

Nelineární systémy

2 / Příklady

Přehled

1. Úvod

2. Příklady

3. Matematické základy

4. Stabilita a Lyapunovova funkce

5. Řízení NS pomocí přibližné linearizace. Gain scheduling

6. Řízení NS pomocí strukturálních metod – základní pojmy

7. Struktura a řízení NS s jedním vstupem a výstupem

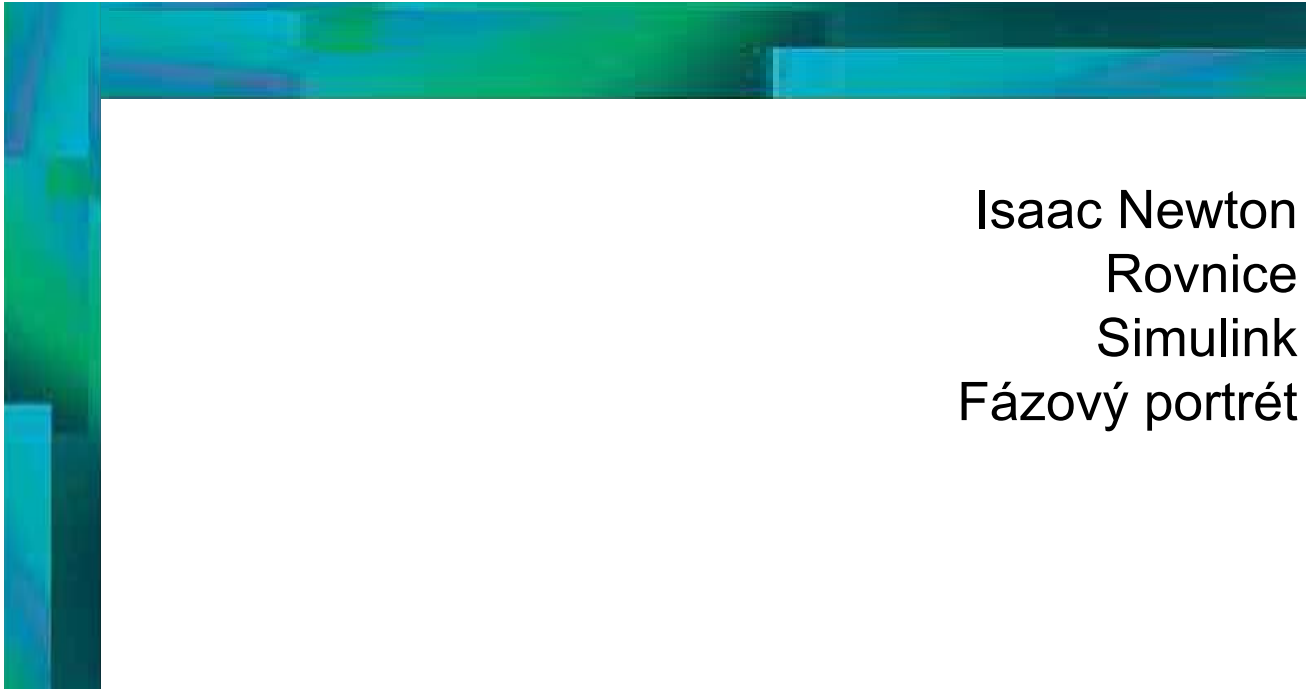
8. Struktura a řízení NS s více vstupy a výstupy

NS2 - Obsah

NS2. Příklady

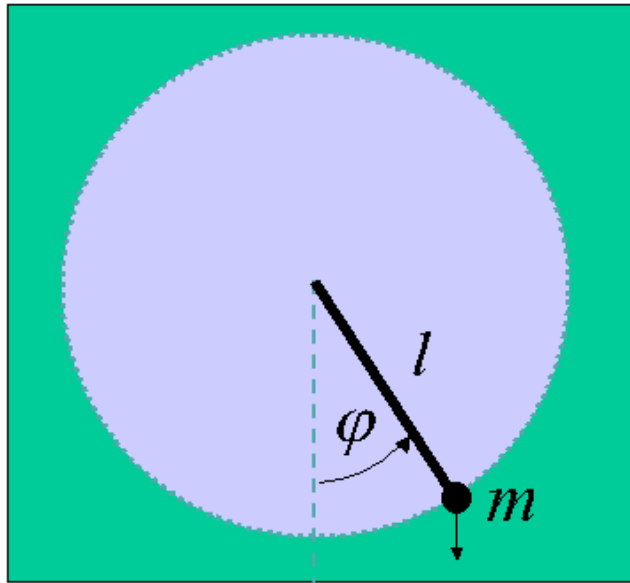
- **Tlumené kyvadlo – podle Newtona**
- **Oscilátor – podle Van der Pola**
- **Nosník – podle Eulera**
- **Dravci a oběti – podle Volterry**
- **DW oscilátor**
- **Příklad řízeného systému „ball and beam“**

Tlumené kyvadlo – podle Newtona

Isaac Newton
Rovnice
Simulink
Fázový portrét

Tlumené kyvadlo - rovnice

Pohybová rovnice v tečném směru

$$ml\ddot{\varphi} = -mg \sin \varphi - kl\dot{\varphi}$$

Pro stavové proměnné

$$x_1 = \varphi, x_2 = \dot{\varphi}$$

dostaneme model

Podobné rovnice:

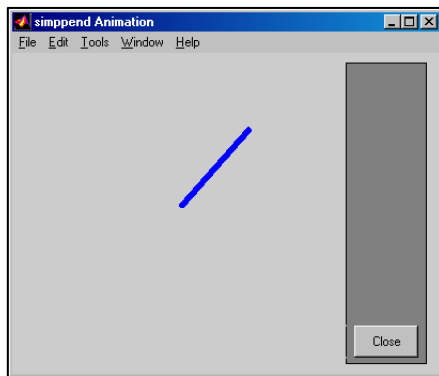
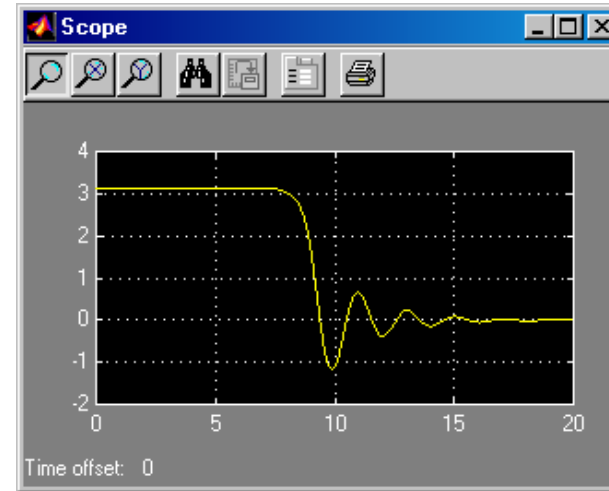
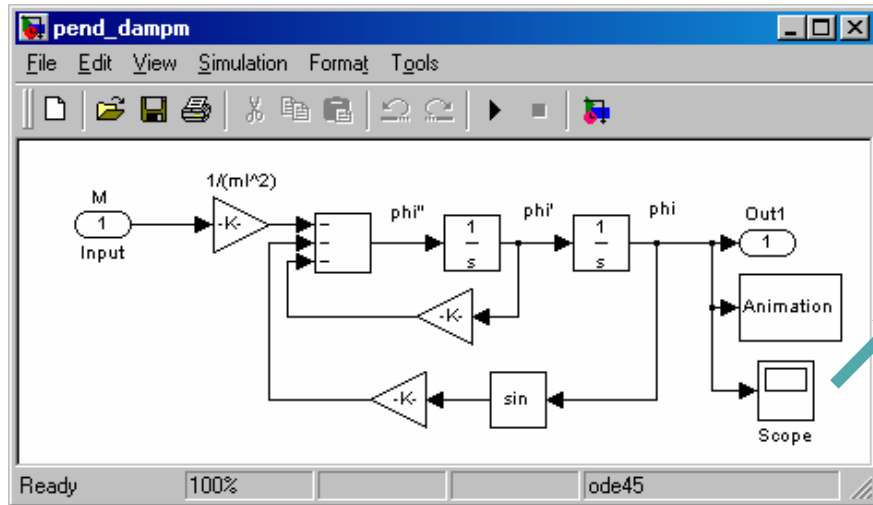
- synchronní generátor připojený na nekonečné vedení
- Josephsonvy obvody

$$\begin{aligned} \dot{x}_1 &= x_2 \\ \dot{x}_2 &= -\frac{k}{m}x_2 - \frac{g}{l}\sin(x_1) \end{aligned}$$

Tlumené kyvadlo - Simulink

Model v Simulinku

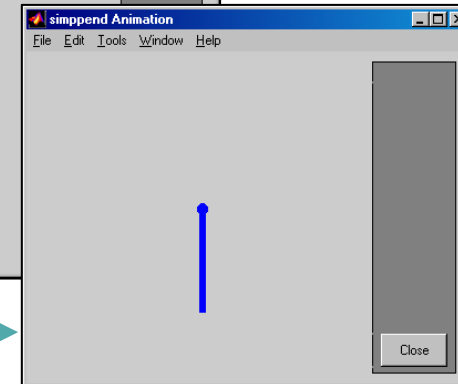
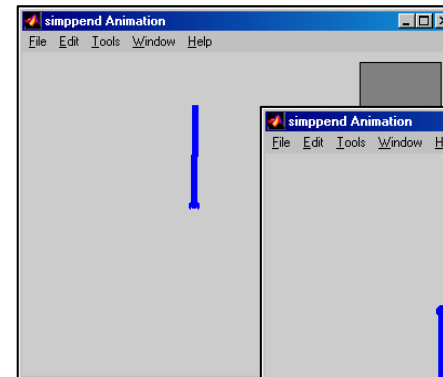
pend_damp

$$x_1 = \pi, x_2 = 0$$

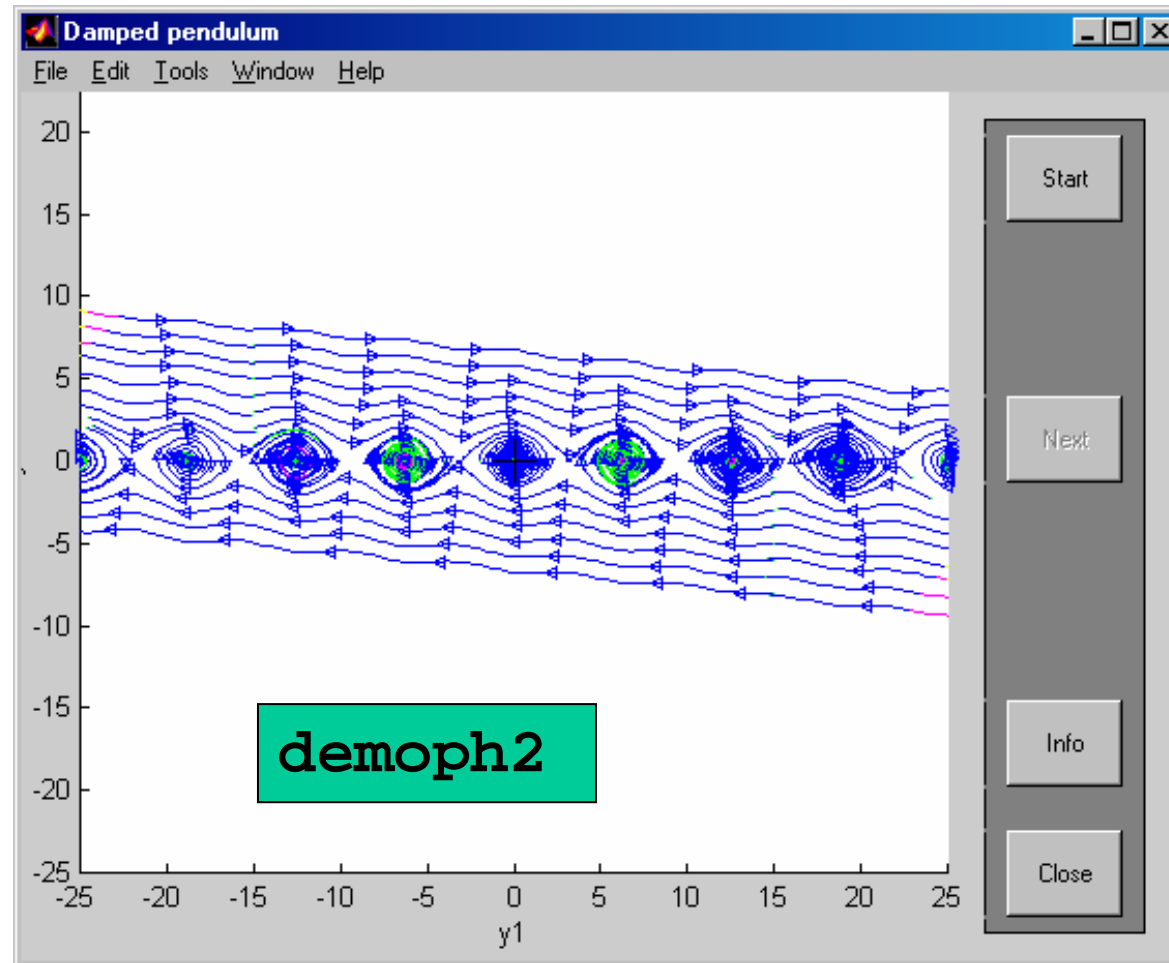

cokoli jiného

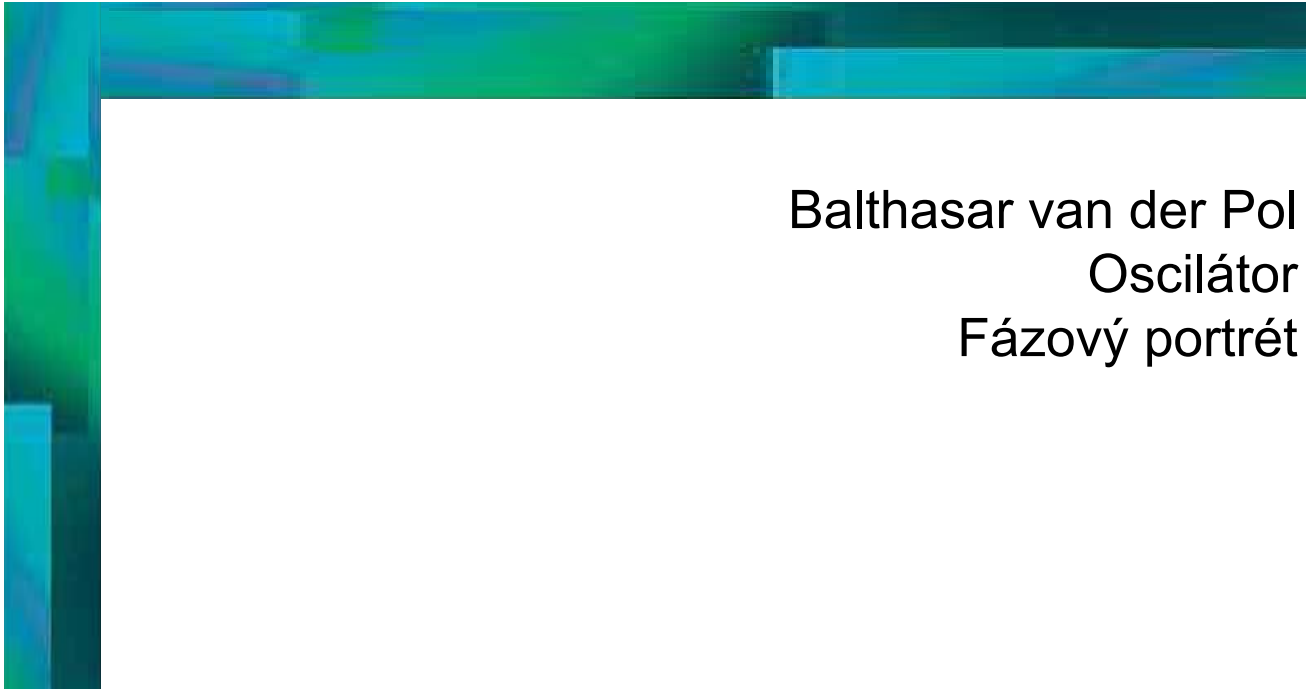

Tlumené kyvadlo - fázový portrét

fázový portrét tlumeného kyvadla

Oscilátor – podle van der Pola

Balthasar van der Pol
Oscilátor
Fázový portrét

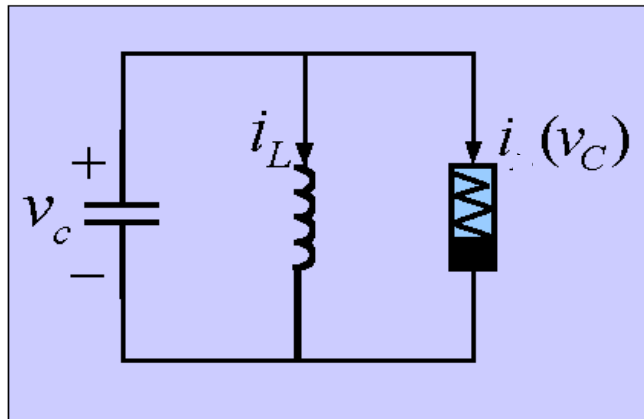

Balthasar van der Pol

Balthasar van der Pol, 1889-1959

- Holandský elektroinženýr. Jako jeden z prvních studoval experimentálně dynamiku v laboratoři v dvacátých a třicátých letech. Zkoumal elektrické obvody s vakuovými lampami a objevil, že mohou mít stabilní oscilace, dnes nazývané limitní cykly.
- V roce 1927 publikoval (s kolegou van der Markem) v Nature článek o „nepravidelném šumu“, který pozoroval pro některé budící frekvence. Z rekonstrukce jeho pokusů dnes víme, že objevil deterministický chaos.
- Sestrojil mnoho elektronkových modelů lidského srdce a na nich studoval jeho dynamiku. Zkoumal vliv buzení analogický vlivu kardiostimulátoru. Snažil se najít způsob, jak stabilizovat srdeční arytmie.

Oscilátor

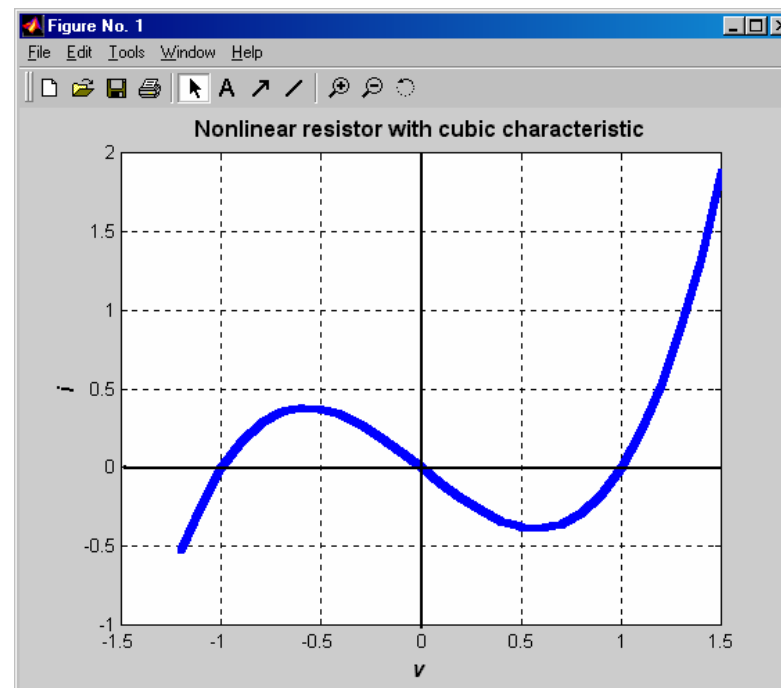

RLC obvod s lineárními L , C a nelineárním rezistorem s kubickou charakteristikou

$$i = \alpha v(v^2 - 1)$$

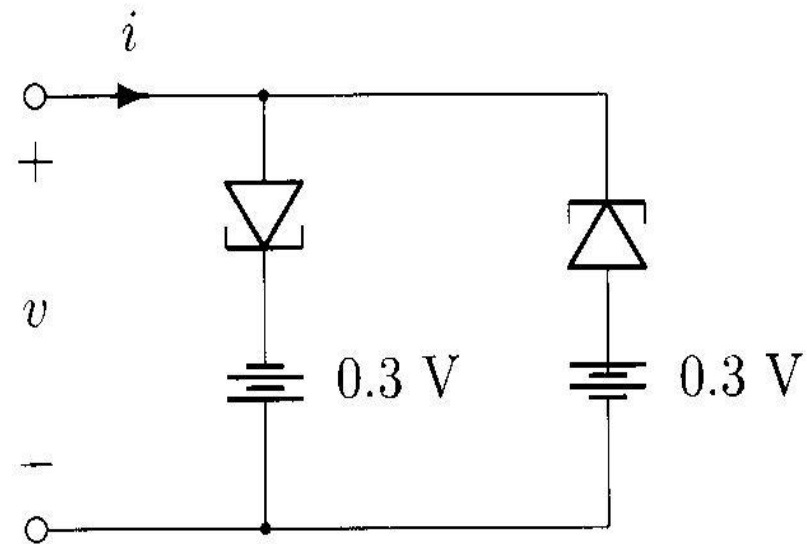
Pro stavy $x_1 = \dot{i}_L$, $x_2 = v_C$ jsou stavové rovnice

$$\begin{aligned} \dot{x}_1 &= \frac{1}{L} x_2 \\ \dot{x}_2 &= -\frac{1}{C} \left(x_1 + \alpha x_2 (x_2^2 - 1) \right) \end{aligned}$$

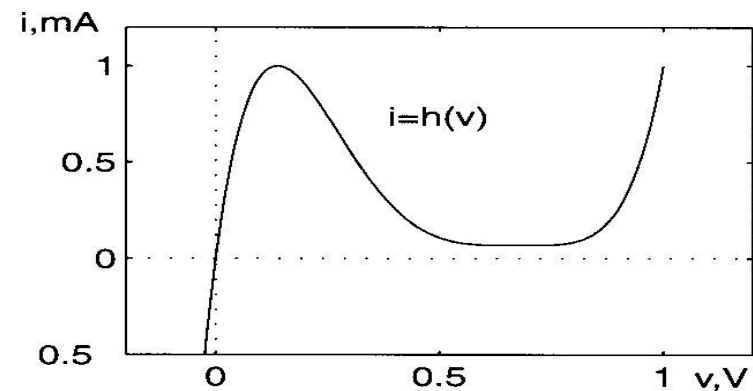

Realizace aktivního odporu

- pomocí tunelových diod

- charakteristika tunelové diody

Oscilátor - fázový portrét

Fázový portrét pro

$$L = C = 1$$

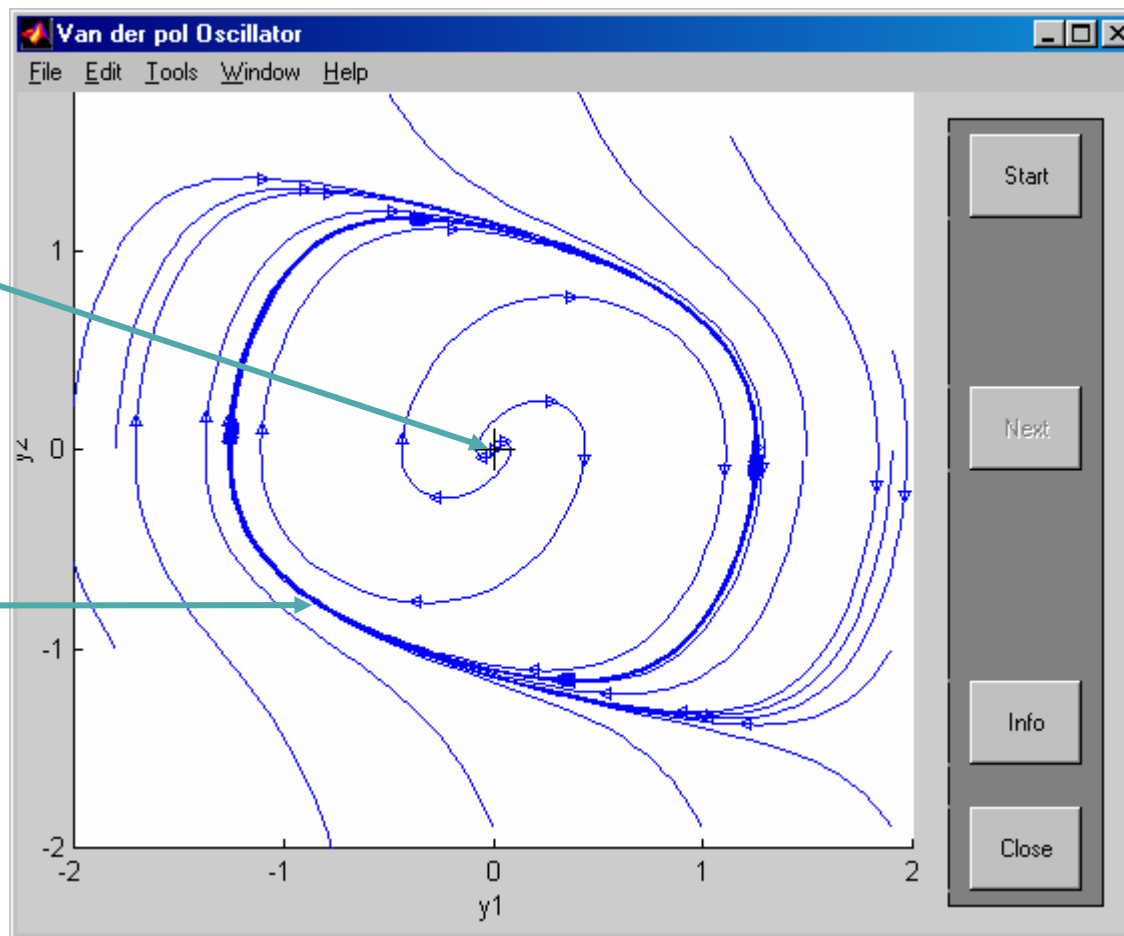
demophVanDerPol

nestabilní
ekvilibrum

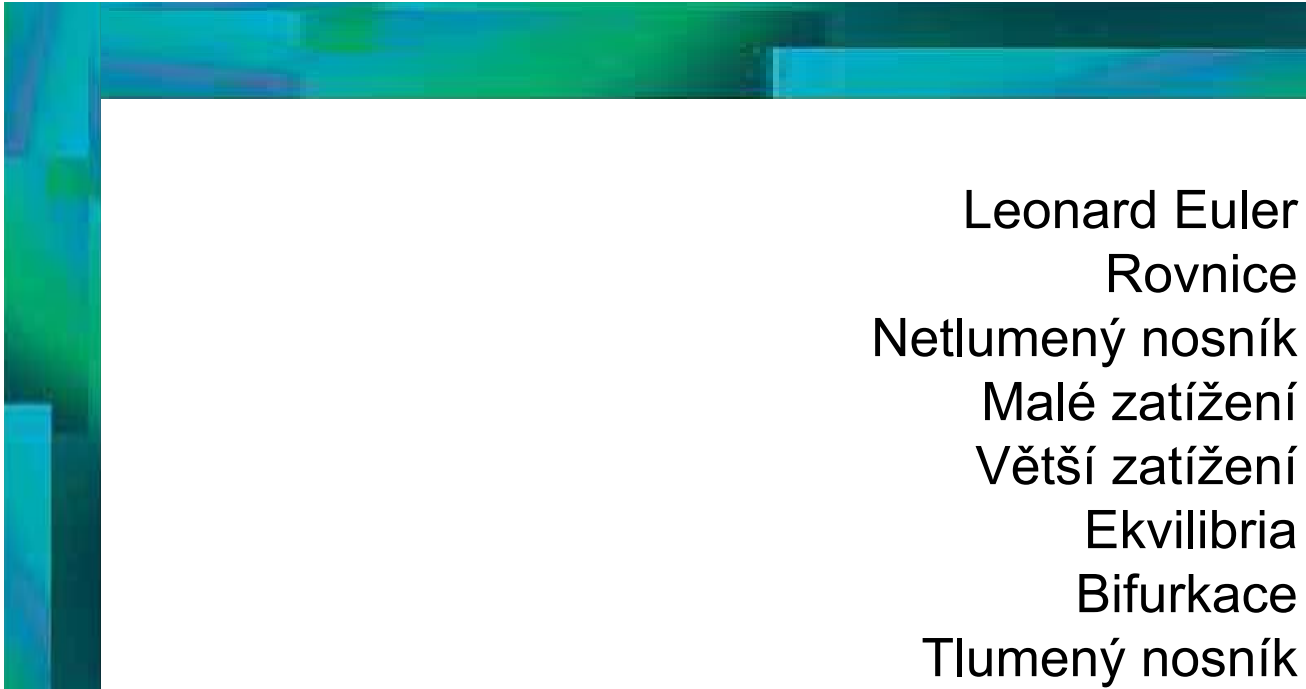
triviální řešení

limitní
cyklus

periodické řešení

Nosník – podle Eulera

Leonard Euler

Rovnice

Netlumený nosník

Malé zatížení

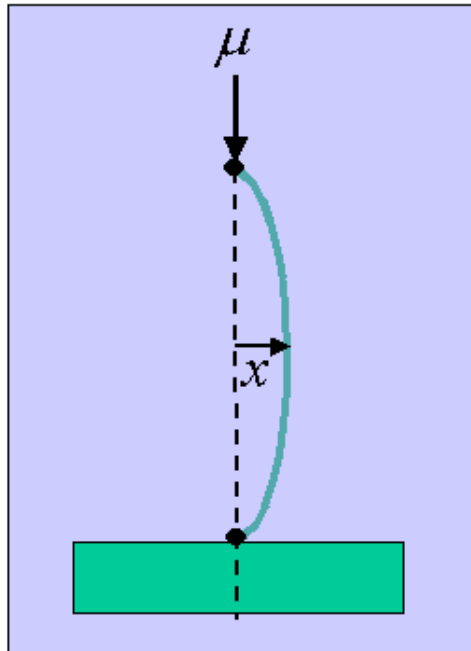
Větší zatížení

Ekvilibria

Bifurkace

Tlumený nosník

Ohnutý nosník – rovnice

dostaneme model

Pohybová rovnice ve směru x

$$m\ddot{x} + d\dot{x} - \mu x + \lambda x + x^3 = 0$$

tlumení

zatížení

pružná síla
v nosníku

Pro stavové proměnné

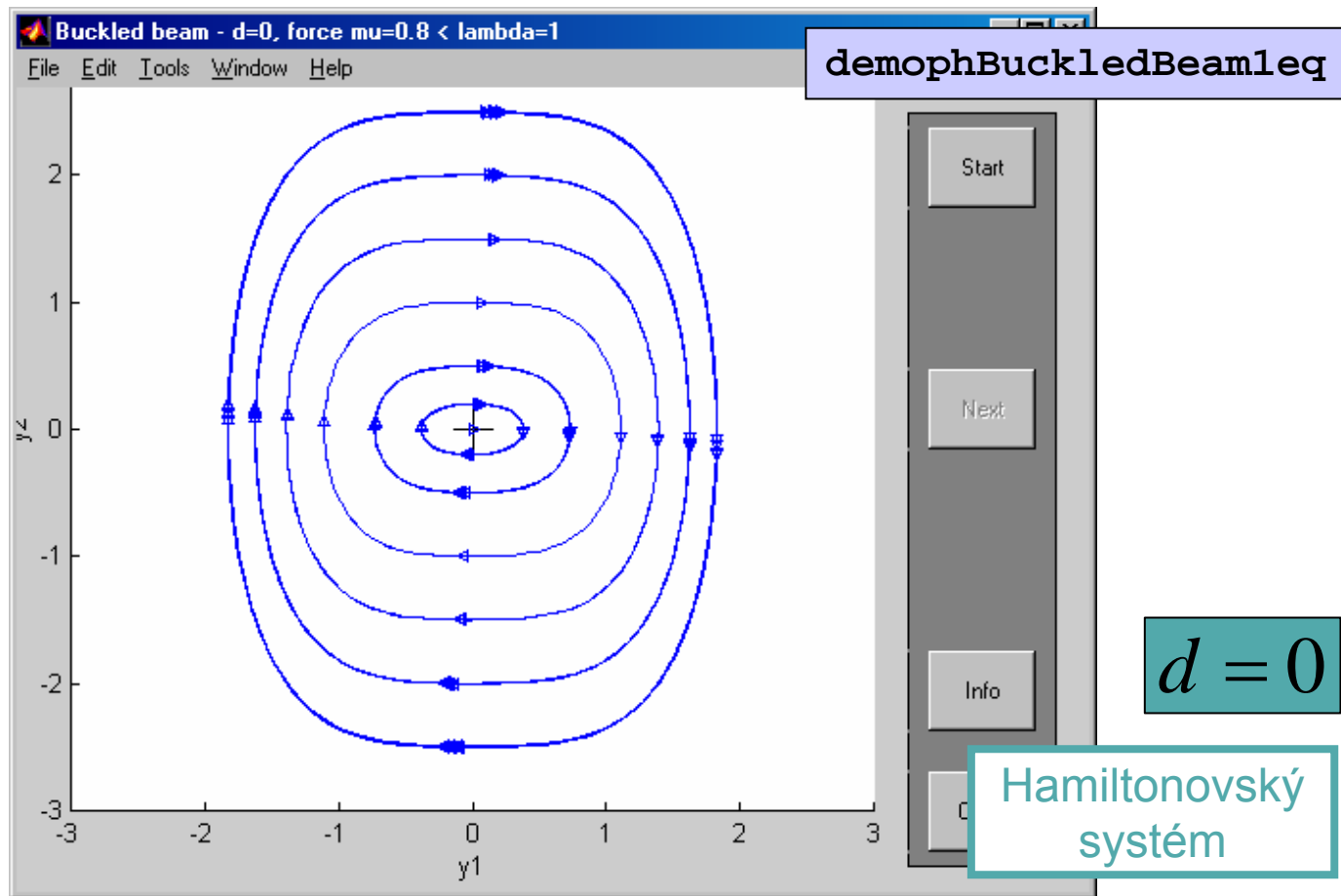
$$x_1 = x, x_2 = \dot{x}$$

$$\dot{x}_1 = x_2$$

$$\dot{x}_2 = -\frac{d}{m}x_2 + \frac{\mu - \lambda}{m}x_1 - \frac{1}{m}x_1^3$$

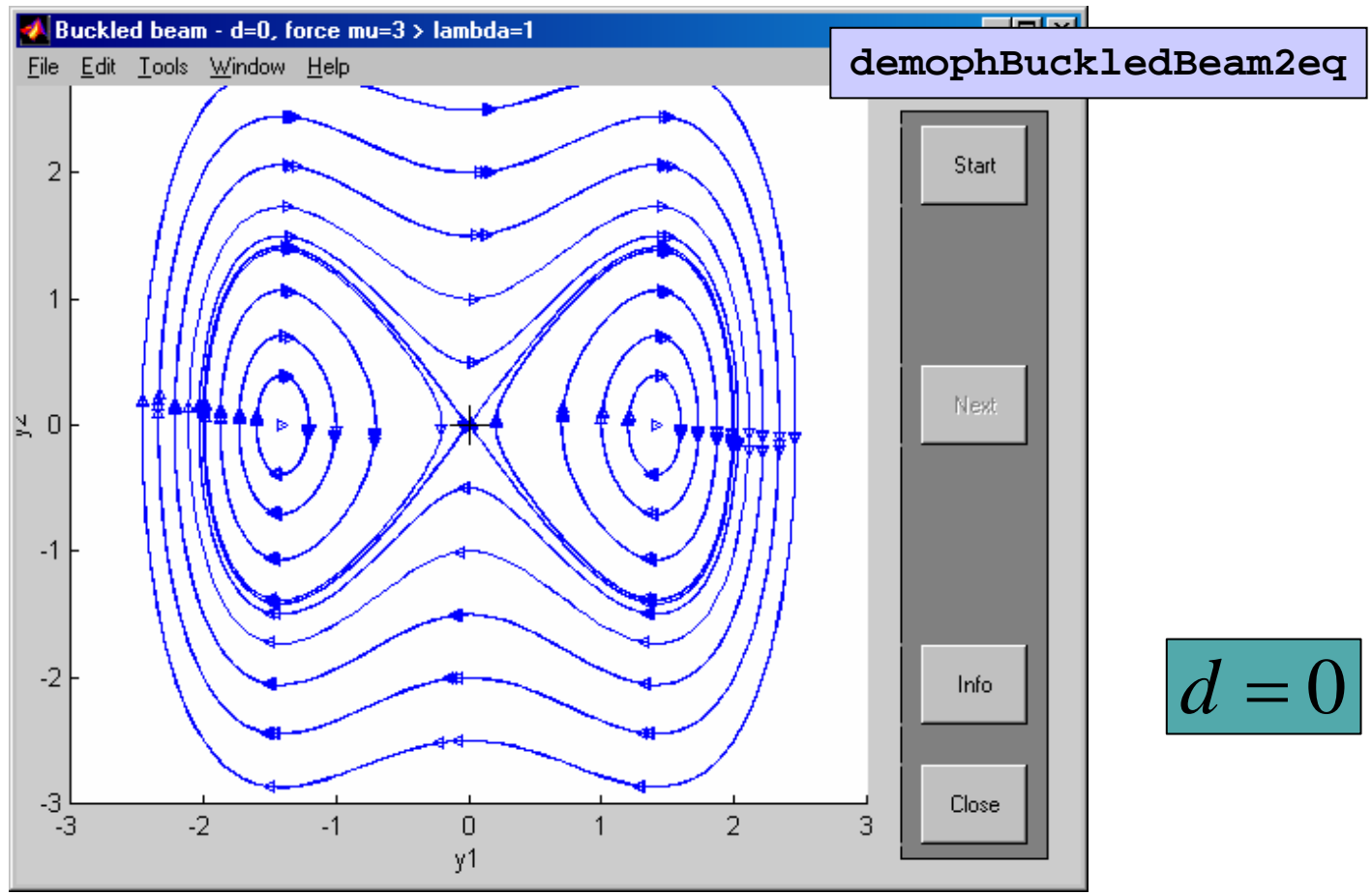
Nosník netlumený - malé zatížení

Pro malé zatížení $\mu < \lambda$ se nosník stlačí, ale neprohne

Nosník netlumený - větší zatížení

Pro velké zatížení $\mu > \lambda$ se nosník prohne

$$d = 0$$

Ohnutý nosník - ekvilibria

$$\begin{cases} \dot{x}_1 = x_2 \\ \dot{x}_2 = -\frac{d}{m}x_2 + \frac{\mu - \lambda}{m}x_1 - \frac{1}{m}x_1^3 \end{cases}$$

$$\begin{cases} 0 = x_2 \\ 0 = -dx_2 + (\mu - \lambda)x_1 - x_1^3 \end{cases}$$

$$\begin{cases} x_2 = 0, x_1 = 0 \\ x_2 = 0, x_1^2 = \mu - \lambda \end{cases}$$

$$\begin{cases} \mu \leq \lambda : x_1 = x_2 = 0 \\ \mu > \lambda : x_1 = 0, \pm 1; x_2 = 0 \end{cases}$$

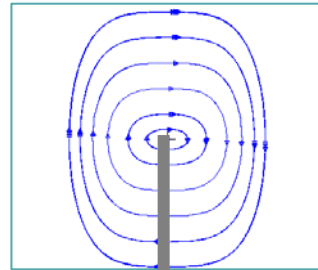
1 ekvilibrium

3 ekvilibria

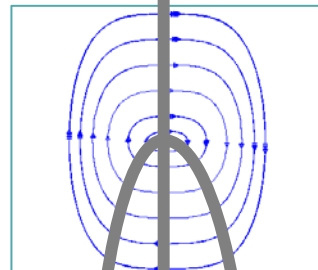
Nosník - Bifurkace

Přechod mezi neohnutým a ohnutými stavy

$$\mu < \lambda$$

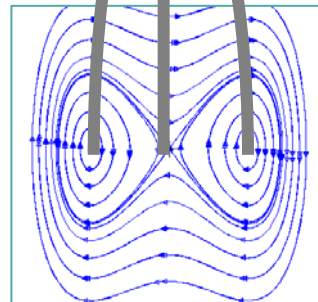

$$\mu = \lambda$$

Bifurkace

$$\mu > \lambda$$

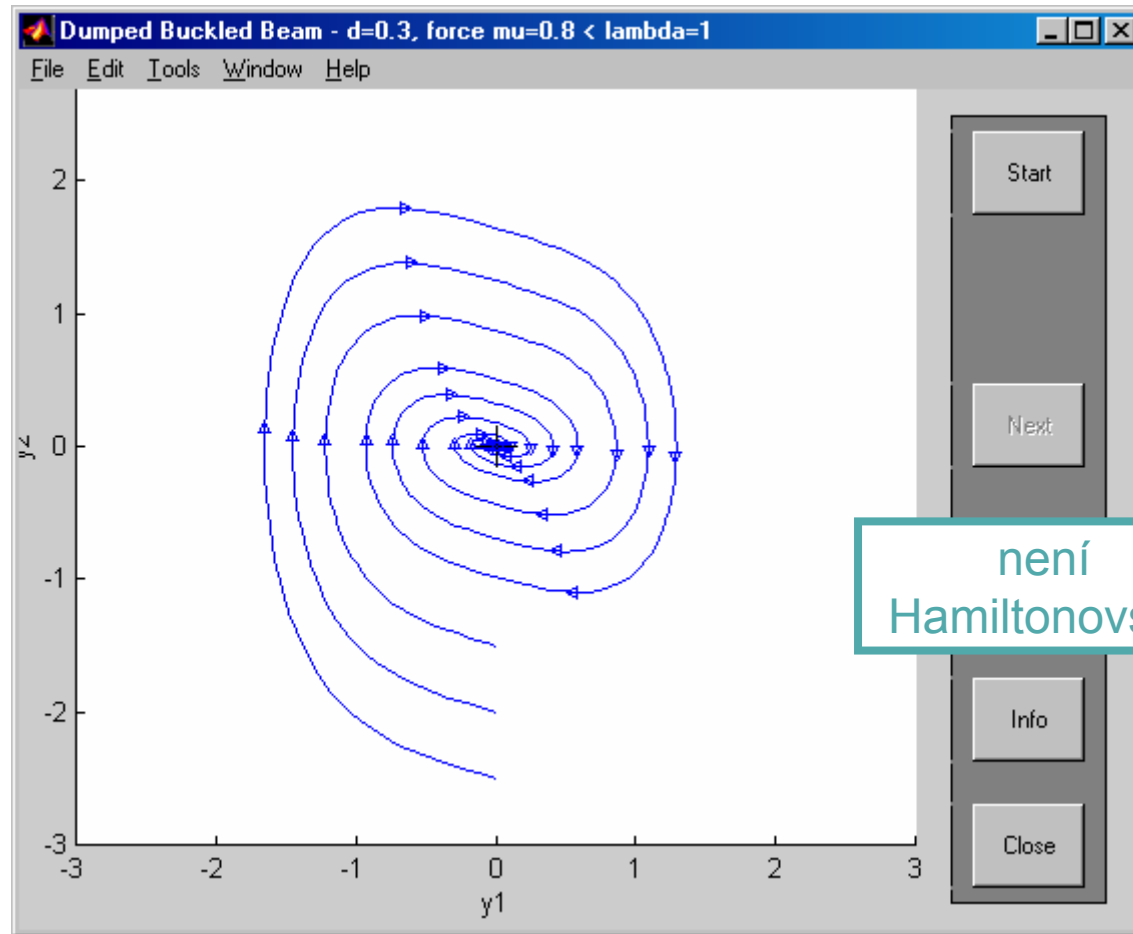
Nosník - tlumený

demophBuckledBeam1eqDumped

$$d = 0.3$$

$$\lambda = 1$$

$$\mu = 0.8$$

není
Hamiltonovský

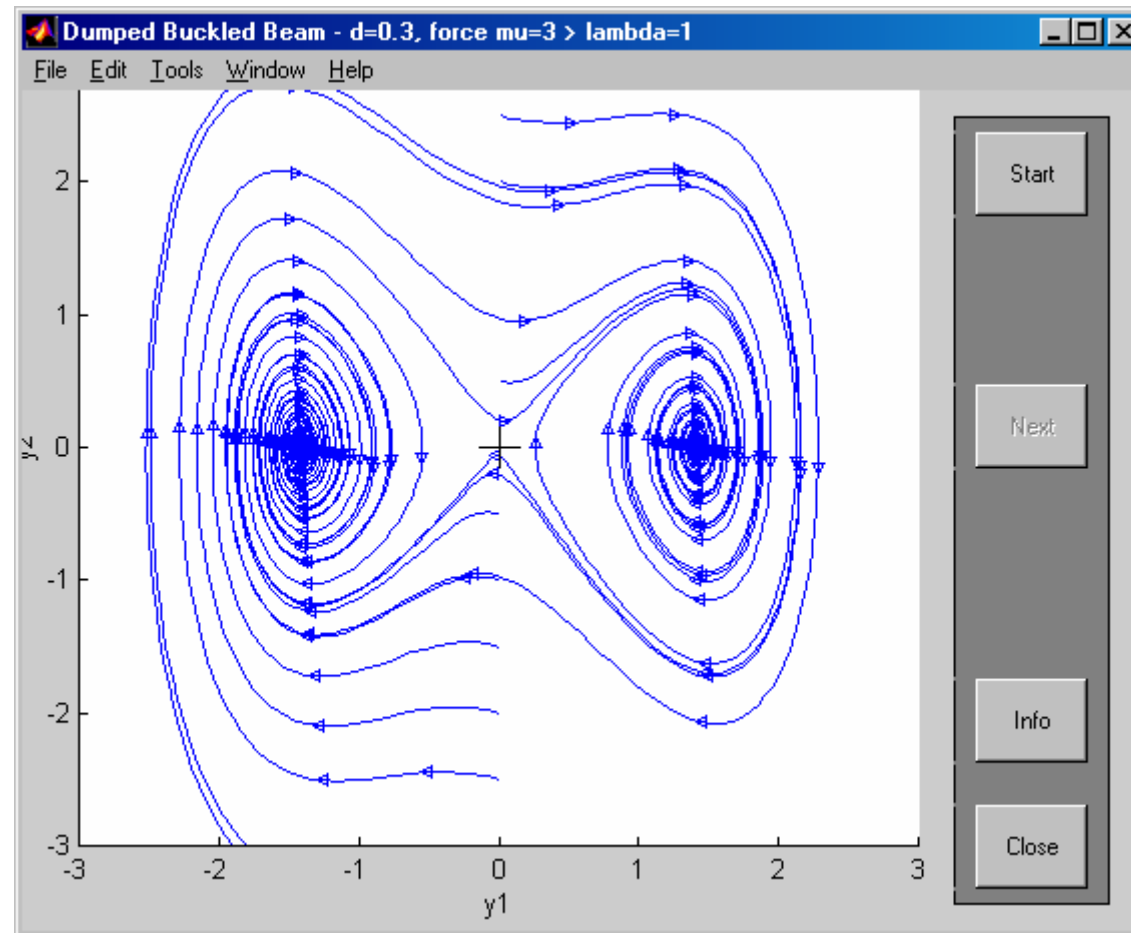
Nosník – tlumený, větší zatížení

demophBuckledBeam2eqDumped

$$d = 0.3$$

$$\lambda = 1$$

$$\mu = 3$$

Dravec a oběť

Hrabě Vito Volterra:

Model vývoje dvou populací v Jaderském moři:

$$\begin{array}{l} \text{oběť } x \\ \text{dravec } y \end{array} \quad \begin{array}{l} \dot{x} = ax - bxy \\ \dot{y} = cxy - dy \end{array} \quad a, b, c, d, x, y > 0$$

Model je velmi zjednodušený. Možno přidat např.

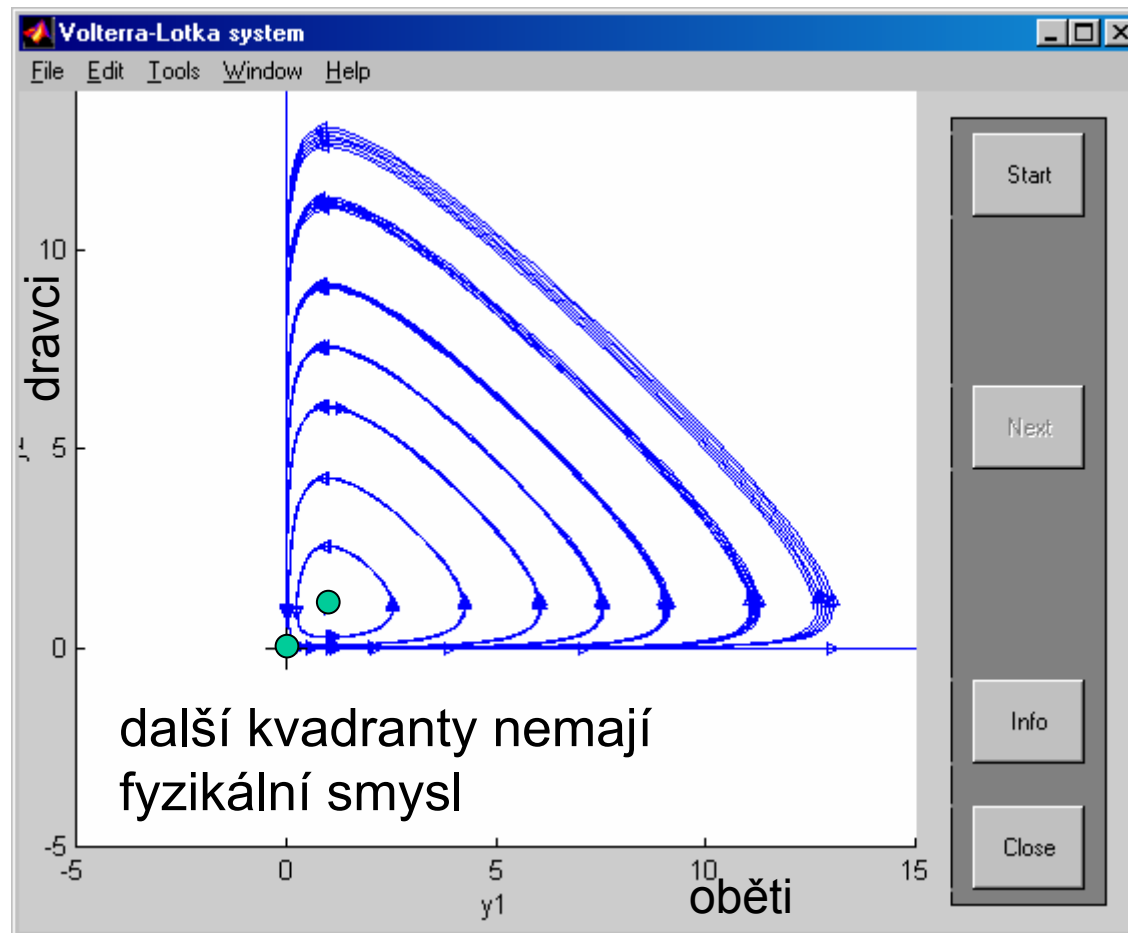
- omezený růst (o. bez d. a d. s o.) kvůli sociálním faktorům

$$\begin{array}{l} \dot{x} = (a - by - \lambda x)x \\ \dot{y} = (cx - d - \mu y)y \end{array} \quad a, b, c, d, \lambda, \mu > 0$$

- soutěžící druhy (každý druh jí ten druhý)

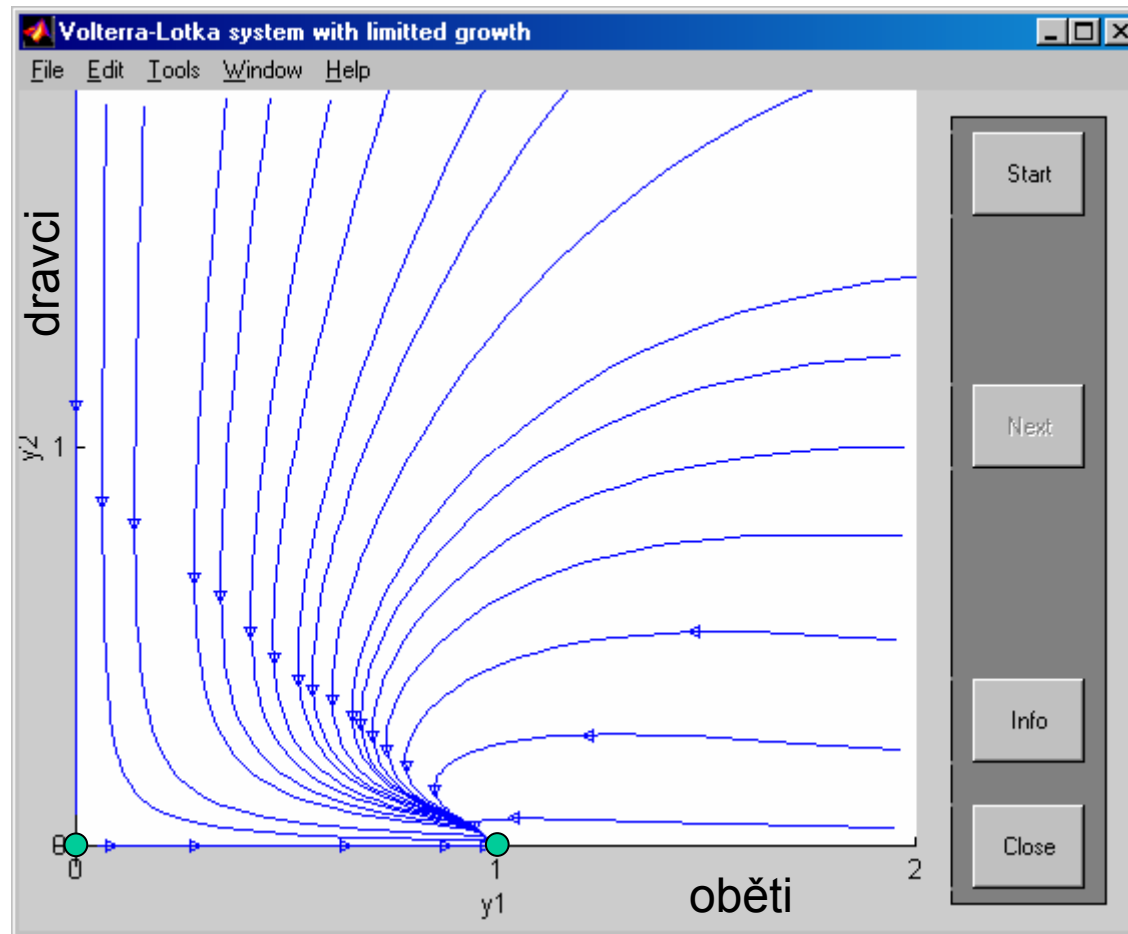
$$\begin{array}{l} \dot{x} = ax - bxy \\ \dot{y} = dy - cxy \end{array}$$

Dravec a oběť

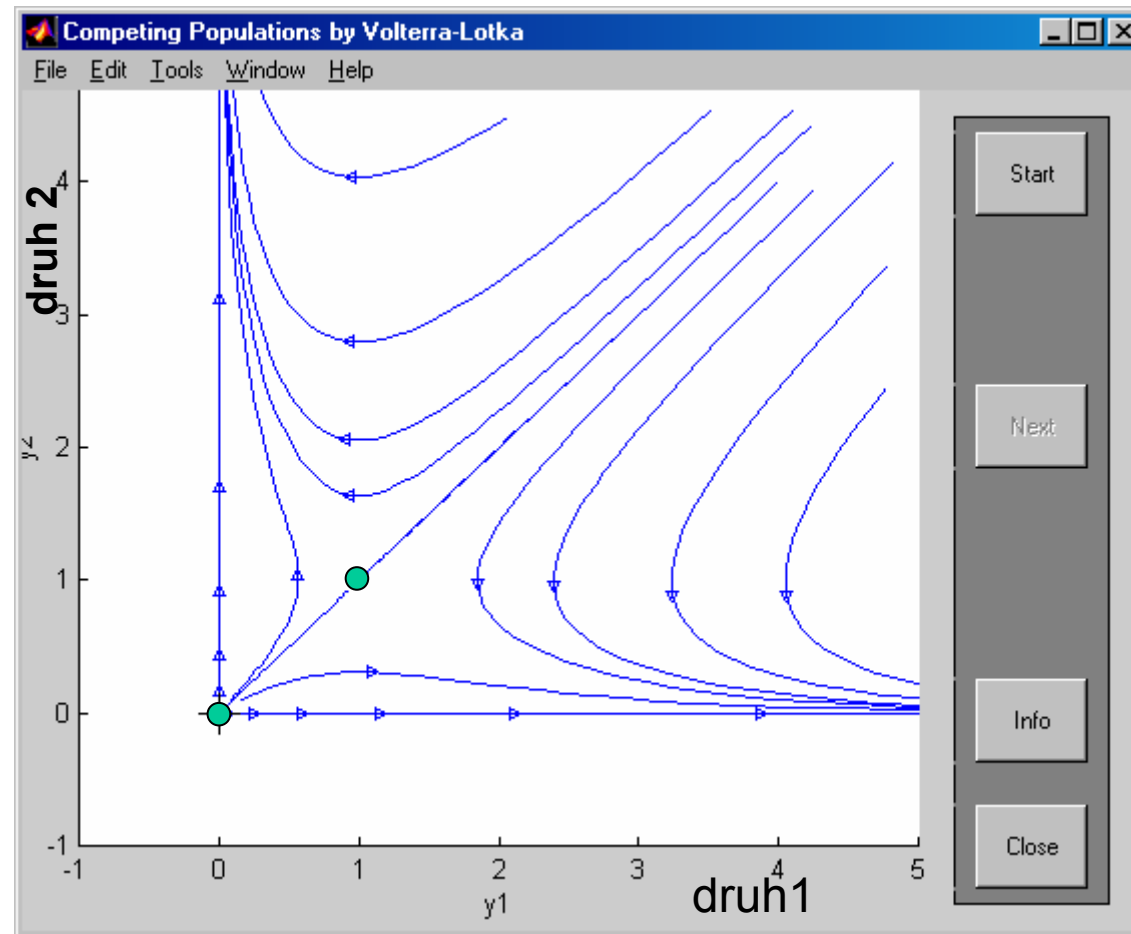
$$x_e = (0, 0); (1, 1);$$

Dravec a oběť s omezeným růstem

$$x_e = (0, 0); (1, 0); (0, -1)$$

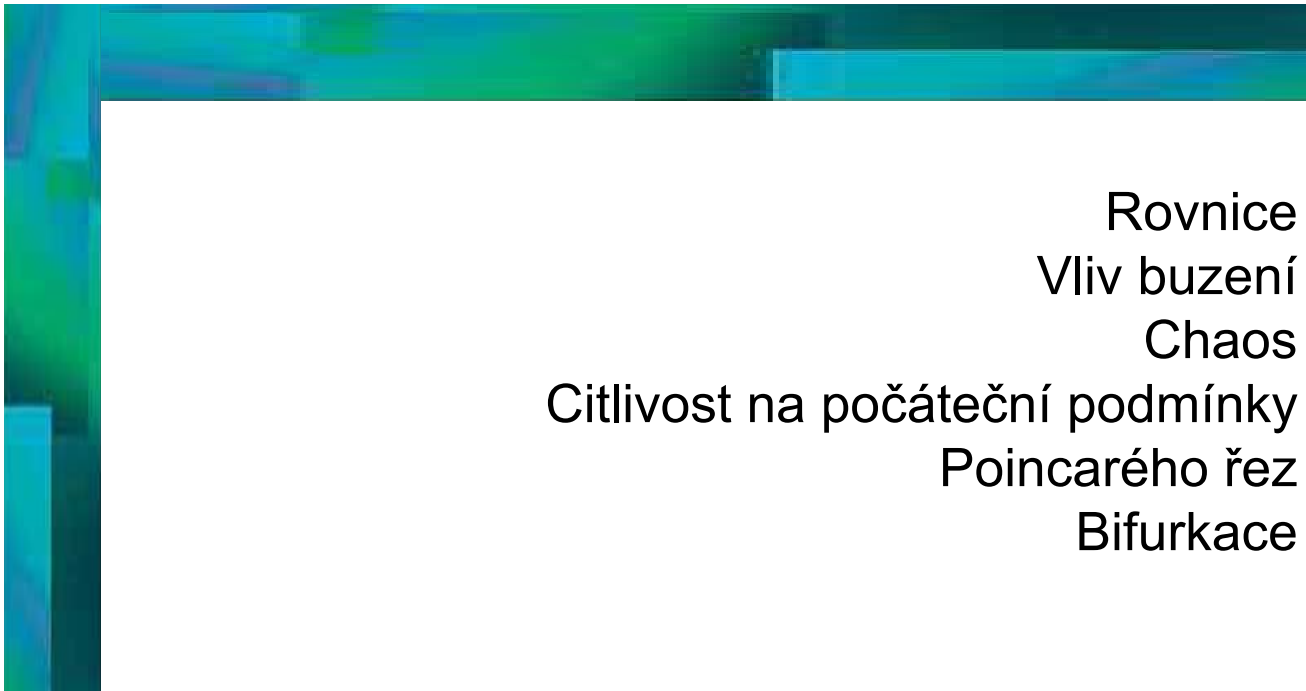
Soutěžící populace

$$x_e = (0, 0); (1, 1);$$

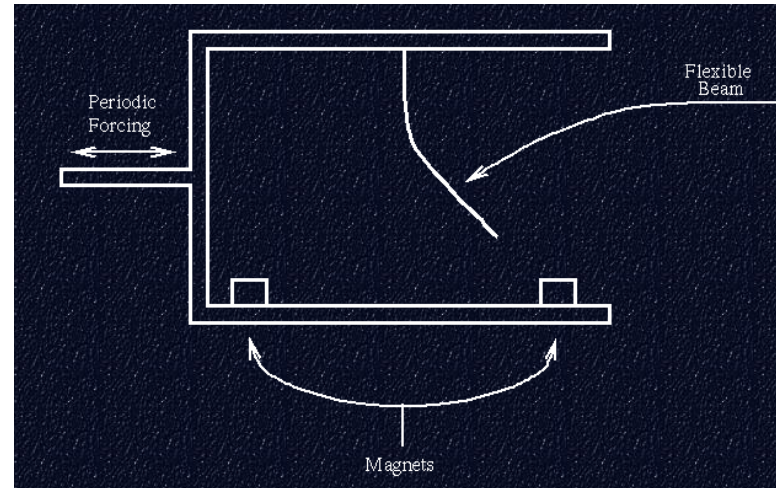
Double Well oscilátor

Rovnice
Vliv buzení
Chaos
Citlivost na počáteční podmínky
Poincarého řez
Bifurkace

Double Well oscilátor

- magneto-elastický mechanický systém
- v klidu má 2 ustálené stavy
- periodická budící síla
- popsán Duffingovou rovnicí

$$\ddot{x} + b\dot{x} - x + x^3 = F \cos(\omega t)$$

b tlumení
 F amplituda budící síly
 ω budící frekvence

$$\begin{aligned}\dot{x}_1 &= x_2 \\ \dot{x}_2 &= -bx_2 + x_1 - x_1^3 + F \cos(\omega t)\end{aligned}$$

DW Oscilátor - bez buzení

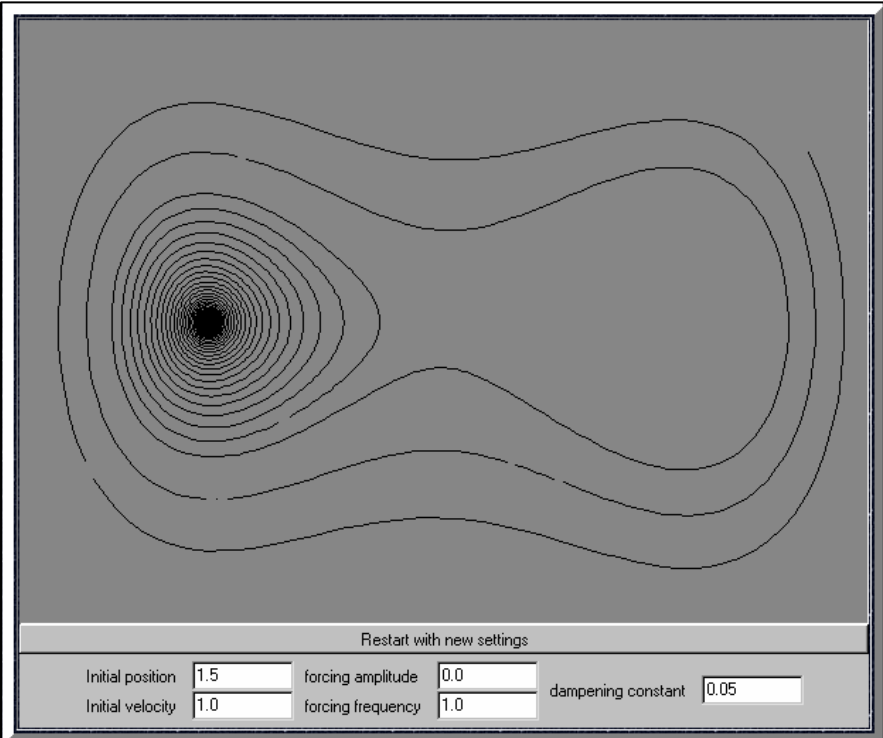
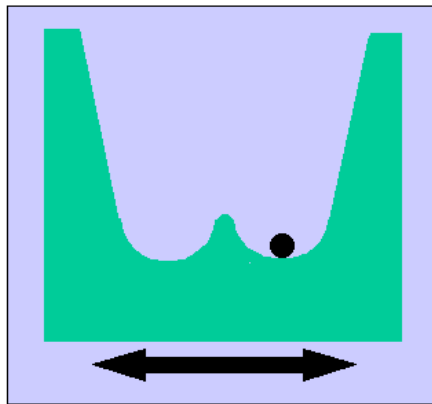
Bez buzení

$$b = 0.05$$

$$F = 0$$

$$\omega = 1$$

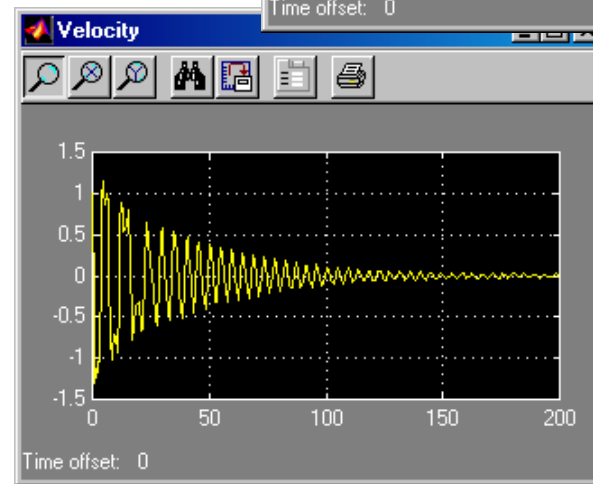
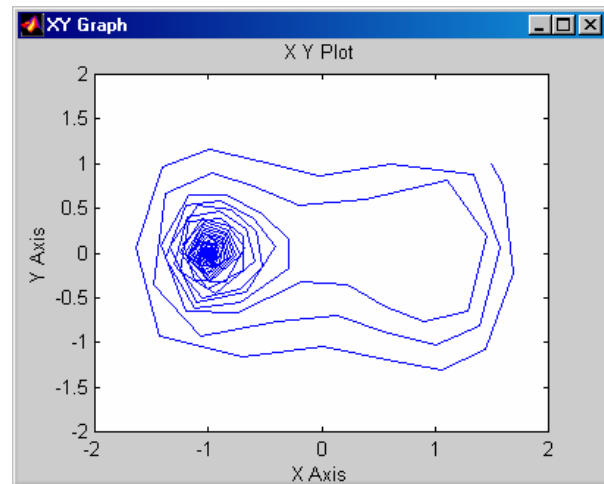
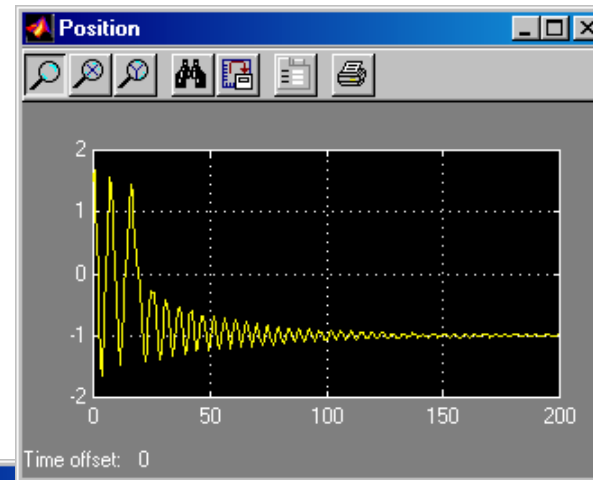
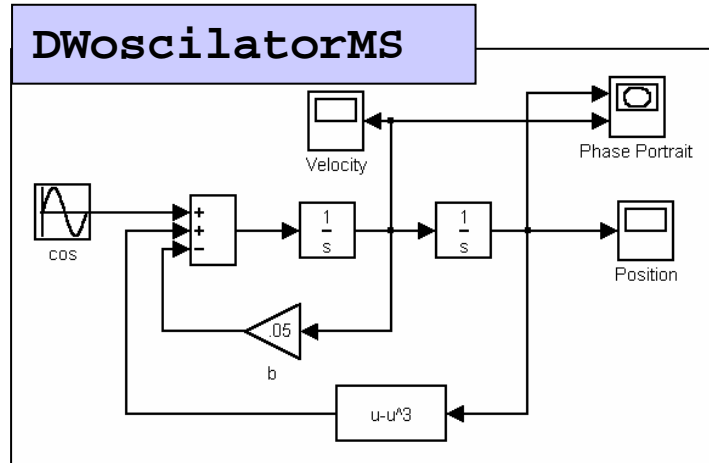
double well =
dvojitá jáma

$$x_e = 0, \pm 1$$

DW Oscilátor

Bez buzení $b = 0.05, F = 0, \omega = 1$ ($x_1(0) = 1.5, x_2(0) = 1$) $x_e = 0, \pm 1$

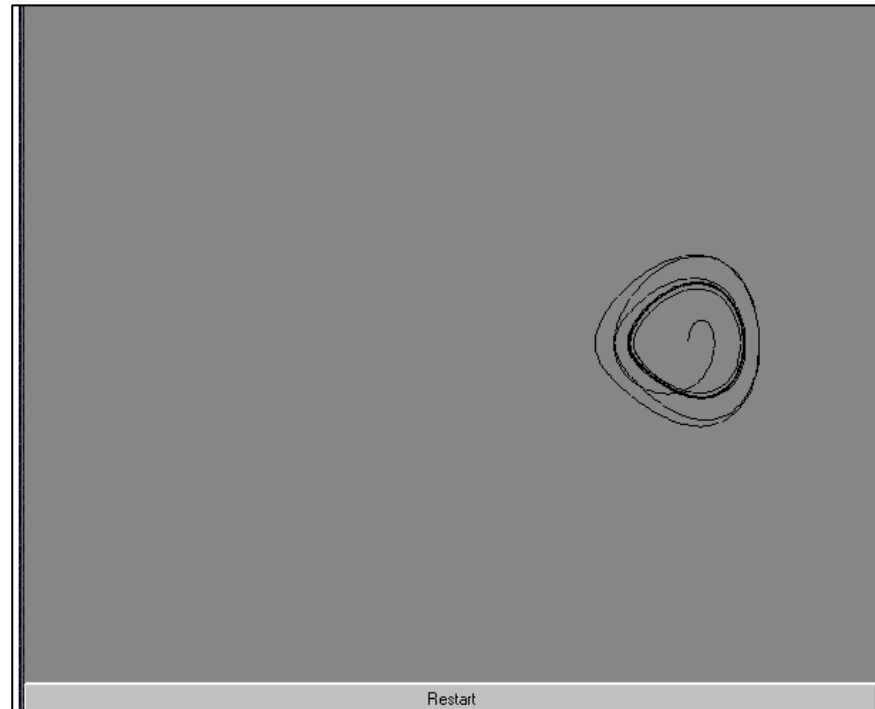
DW Oscilátor - malé buzení

Malé buzení

$$b = 0.25$$

$$F = 0.22$$

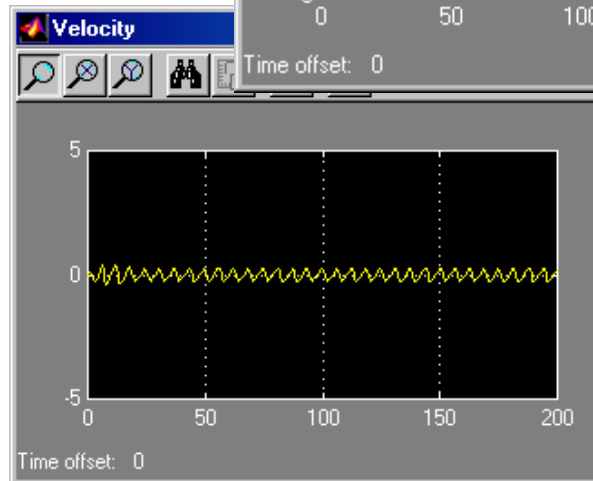
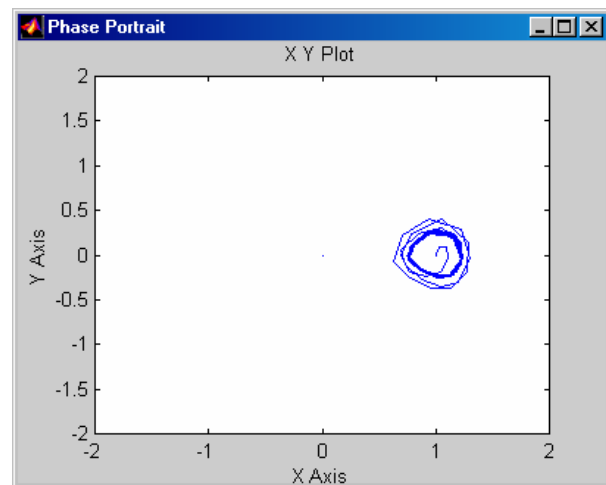
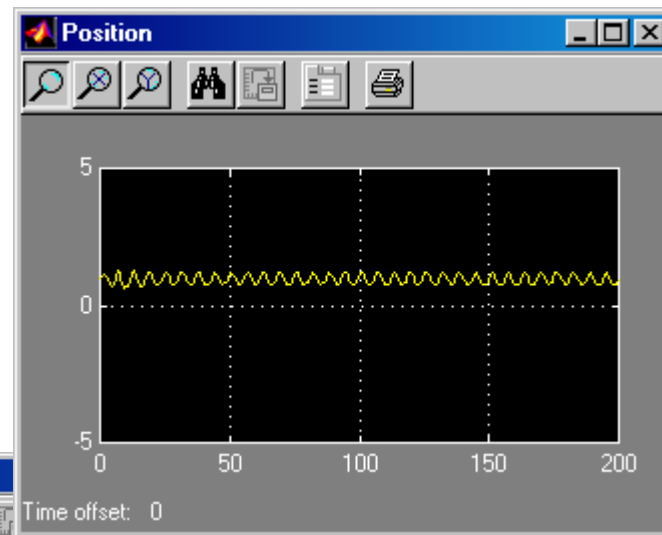
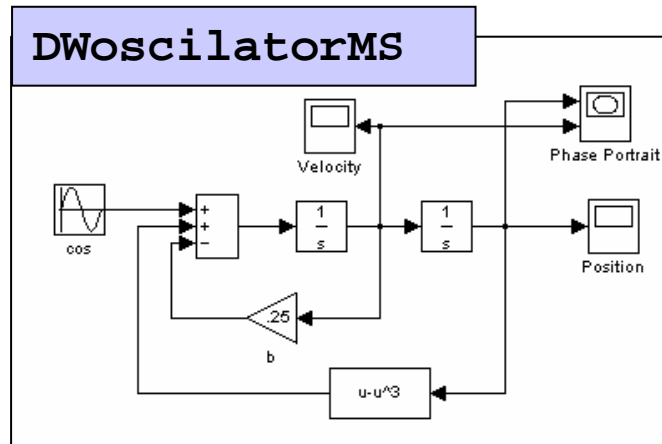
$$\omega = 1$$

- 2 stabilní limitní cykly

DW Oscilátor

Malé buzení $b = 0.25, F = 0.22, \omega = 1$ $(x_1(0) = 1, x_2(0) = 0)$

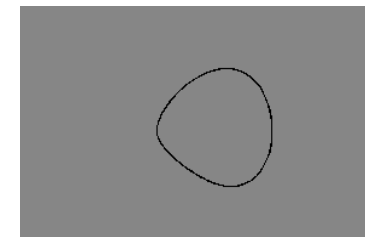
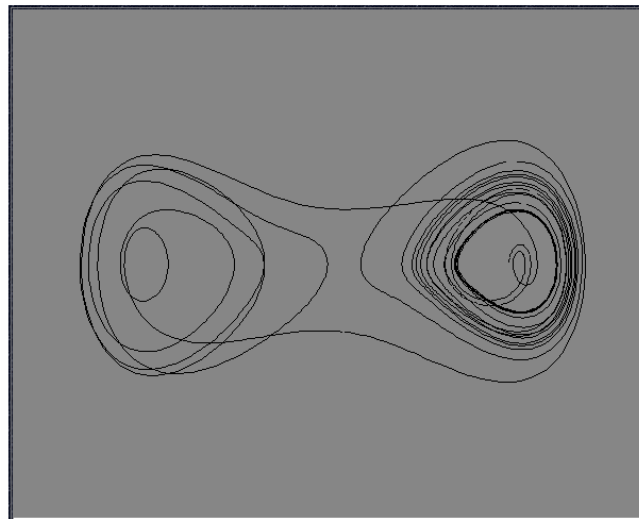
Stabilní limitní cyklus

je tam ještě jeden

DW Oscilátor - větší buzení

Větší buzení – přechodný chaos

$$b = 0.25$$
$$F = 0.245$$
$$\omega = 1$$

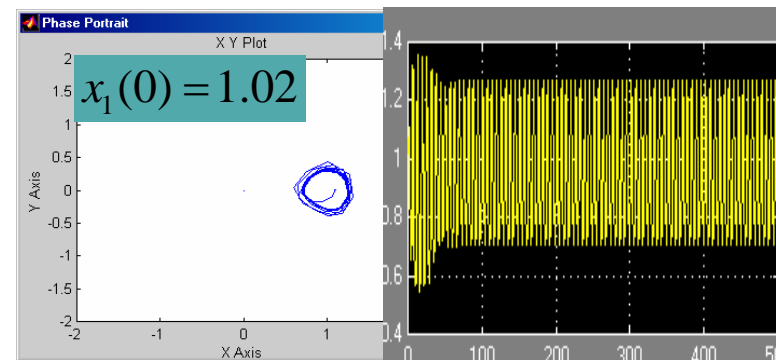
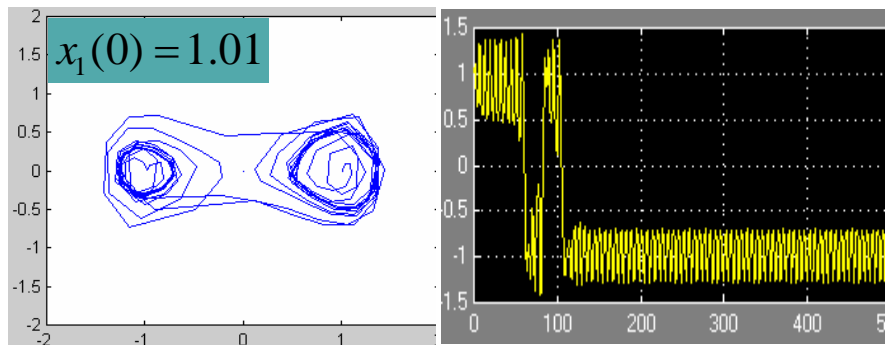
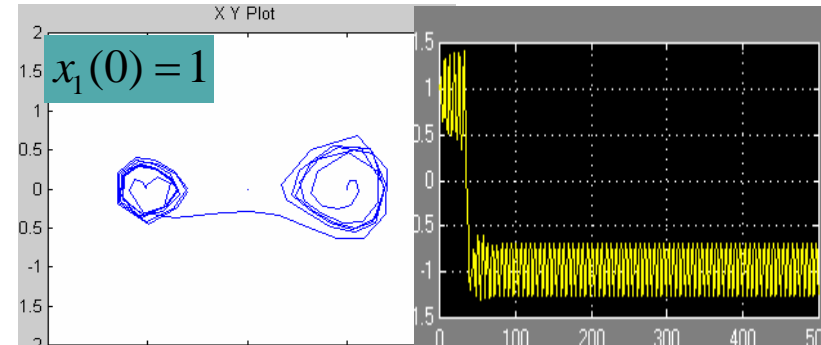
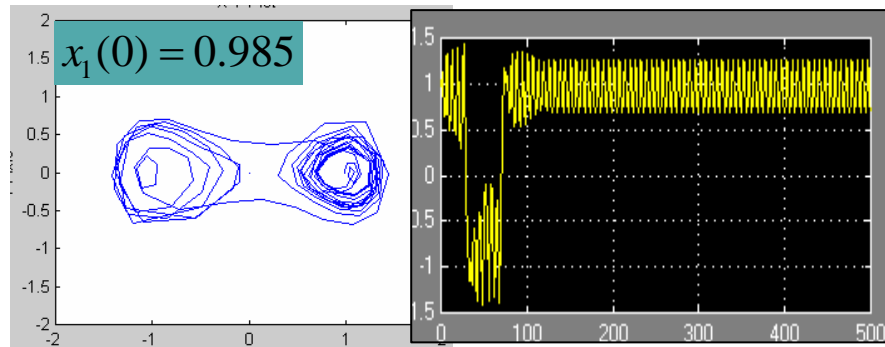

- jako dříve 2 stabilní limitní cykly
- ale přechodový jev je chaotický
- při malé změně počát. podmínek může skončit na druhé straně
- hranice oblastí počátečních podmínek vedoucích k jednotlivým cyklům jsou složité: mají **fraktální charakter**

DW Oscilátor

Větší buzení $b = 0.25, F = 0.245, \omega = 1$

$(x_1(0) \cong 1, x_2(0) = 0)$

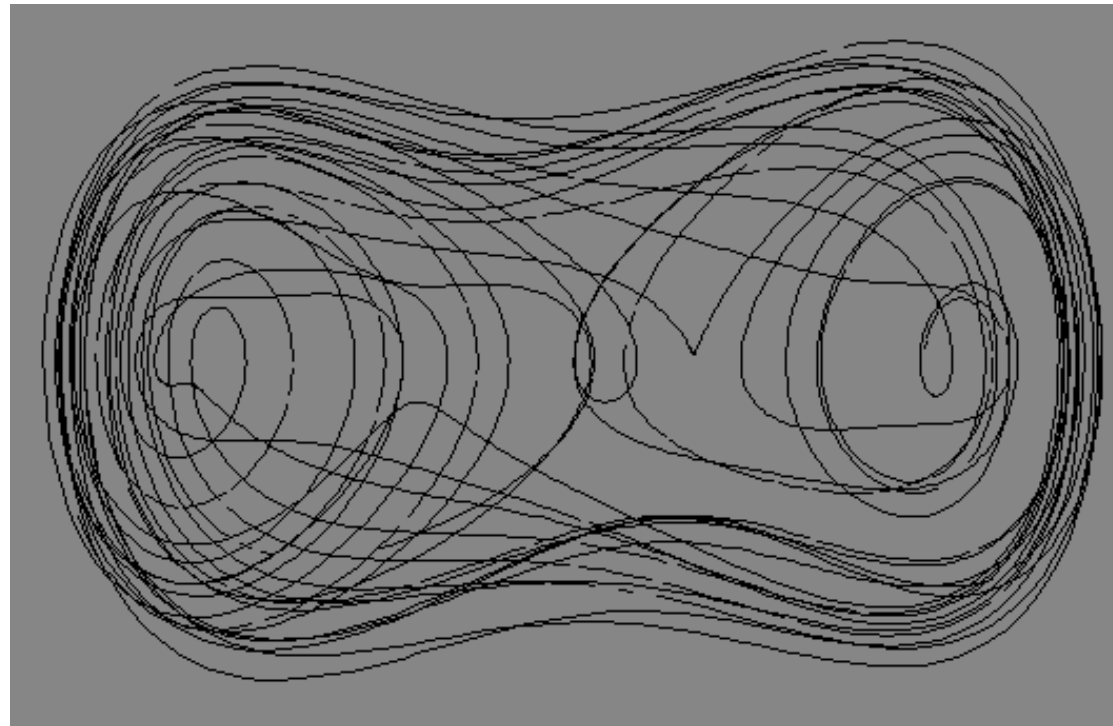

DW Oscilátor

Ještě větší buzení - chaos

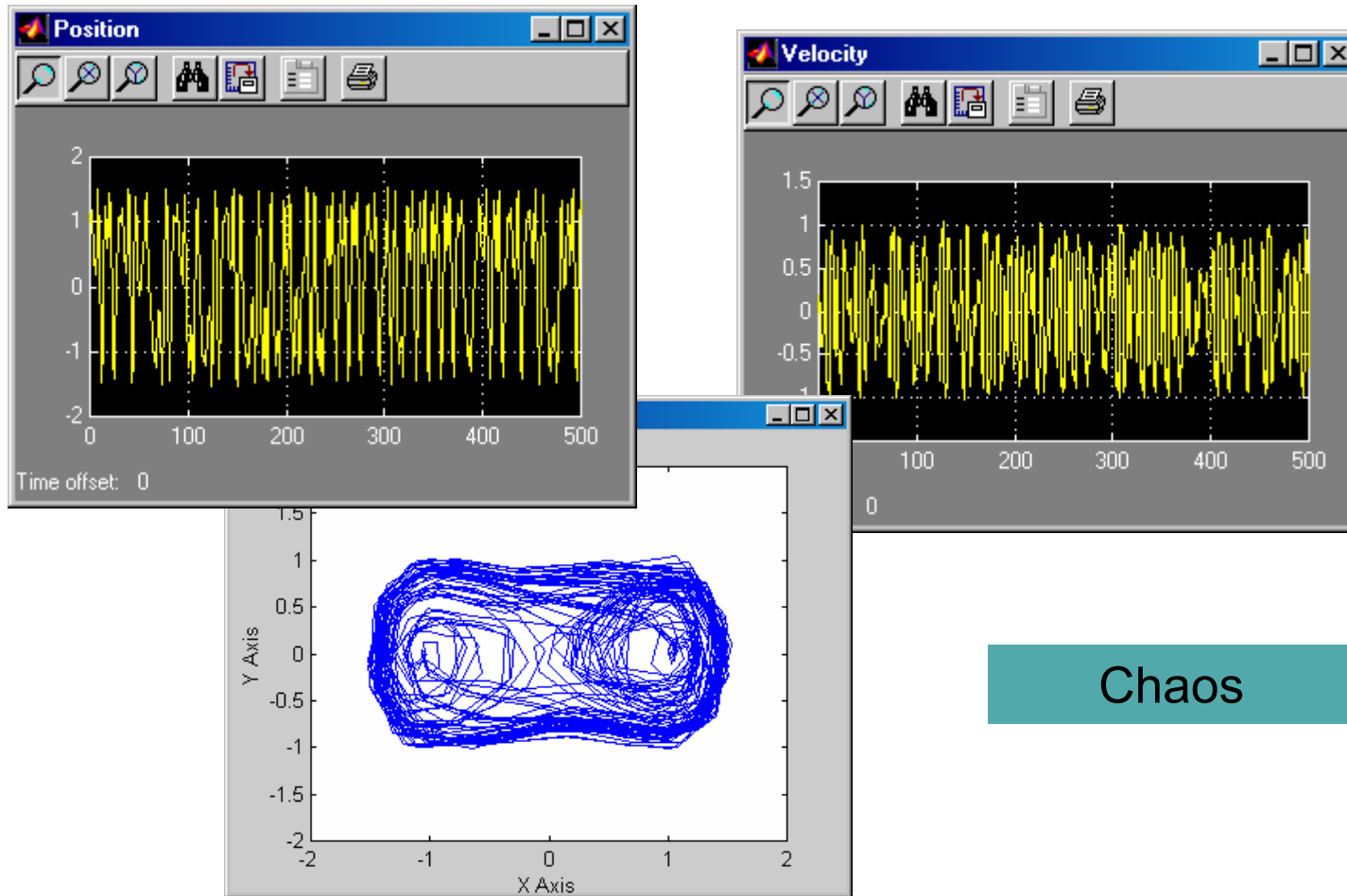
$$b = 0.25$$
$$F = 0.4$$
$$\omega = 1$$

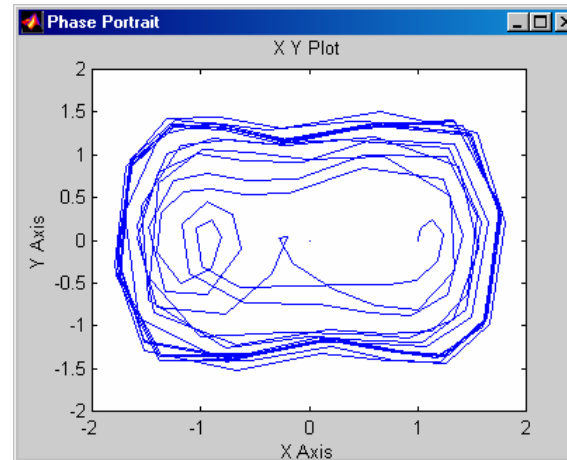
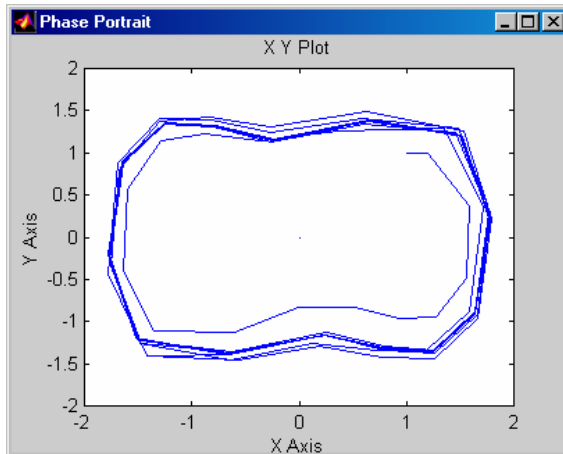
■ chaotické chování

DW Oscilátor

Ještě větší buzení $b = 0.25, F = 0.4, \omega = 1$ ($x_1(0) = 1, x_2(0) = 0$)

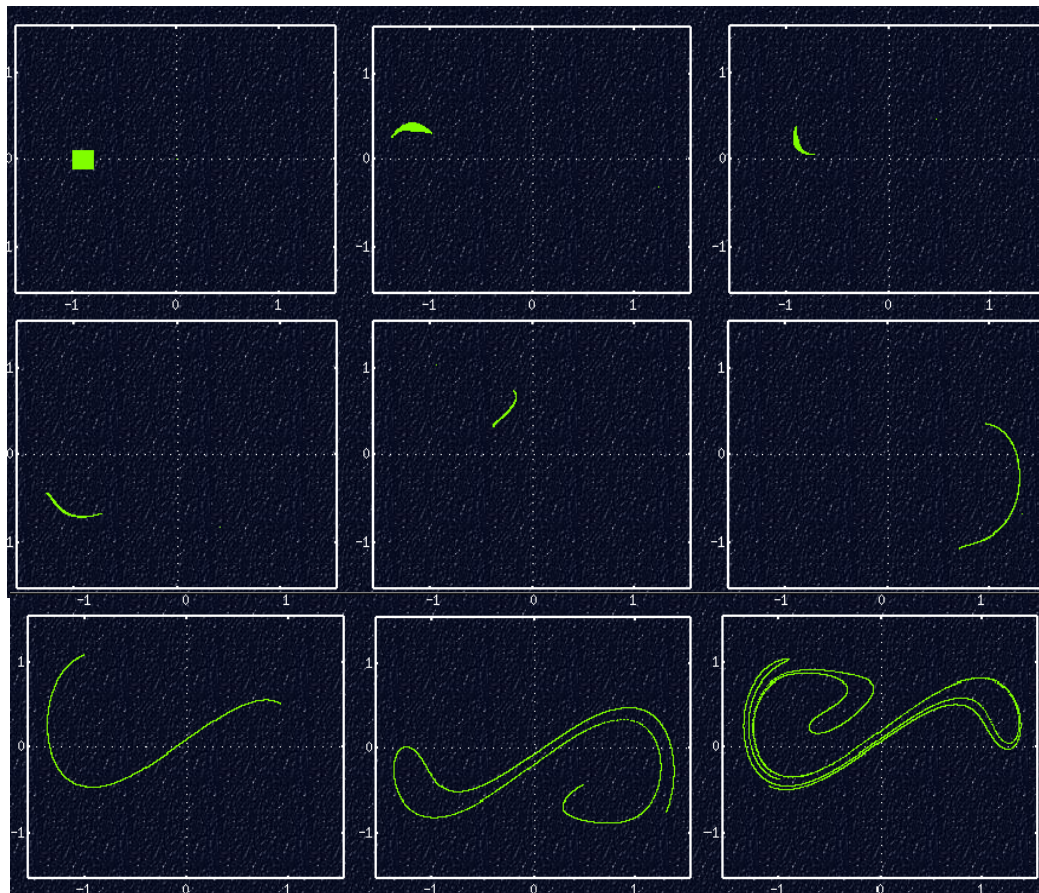
- Při dalším zvětšování buzení se chování zase mění
- Např. pro $F = 0.5$ se zdá být zase limitní cyklus

- obdobně při změnách dalších parametrů
- zkuste sami $b = 0.15, F = 0.3, \omega = 1$

DW Citlivost na počáteční podmínky

Co to znamená velká citlivost na počáteční podmínky?

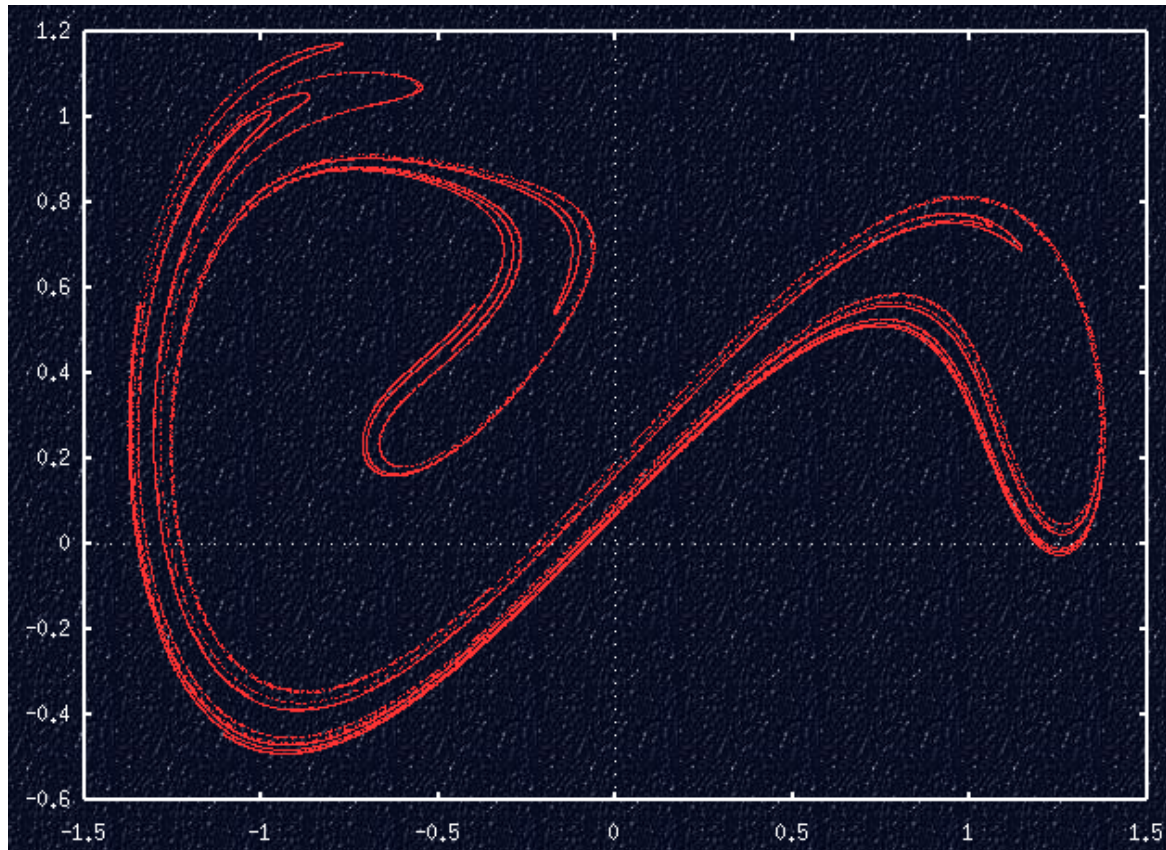
Jak se rozplíznou
blízké počáteční
stavy po

0, 0.5, 1.0,
1.5, 2.0, 2.5,
3.0, 3.5 a 4.0

cyklech délky
 2π

DW Citlivost na počáteční podmínky

A takhle to vypadá po 25 cyklech:

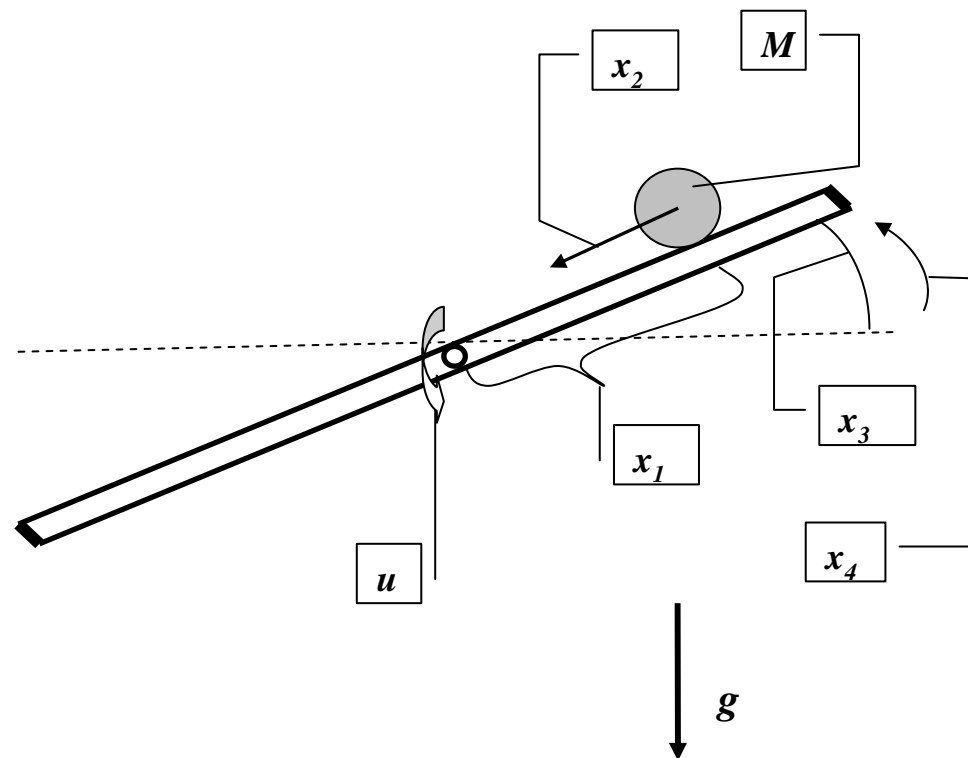

Poznámka:
Výpočet těchto 25
cyklů při 200
krocích integrace
v cyklu pro 40000
počátečních
podmínek trval
přes 7 hodin na
rychlém počítači
s 9000 mips!

[www.apmaths.uwo.ca/
~bfraser/](http://www.apmaths.uwo.ca/~bfraser/)

Poznáte, kde to začalo?

Řízení – příklad „benchmark ball and beam“

Kulička volně se kutálející po dráze s řízeným náklonem; M hmotnost, G gr. zrychl., J_d moment setr. dráhy, J_b mom. setr. kuličky, R průměr kulicky,

Řízení – příklad „benchmark ball and beam“

- Kulička volně se kutálející po dráze s řízeným náklonem; M hmotnost, G gr. zrychl., J_d moment setr. dráhy, J_b mom. setr. kuličky, R průměr kulicky,

$$\dot{x}_1 = x_2$$

$$\dot{x}_2 = M(M + J_b R^{-2})^{-1} x_1 x_4^2 - M(M + J_b R^{-2})^{-1} G \sin(x_3)$$

$$\dot{x}_3 = x_4$$

$$\dot{x}_4 = -2J(x_1)^{-1} x_1 x_2 x_4 - J(x_1)^{-1} M G x_1 \cos(x_3) + J(x_1)^{-1} u,$$

$$J(x_1) = J = (J_b + J_d + M x_1^2),$$

$$a = M(M + J_b R^{-2})^{-1}, b = aG, c = 2J^{-1}, d = J^{-1}MG, e = J^{-1}$$

- Přibližná linearizace – příliš zjednodušená!!!

$$\dot{x}_1 = x_2, \dot{x}_2 = -b x_3, \dot{x}_3 = x_4, \dot{x}_4 = -d(0)x_1 + e(0)u$$

- Kompromis

$$\dot{x}_1 = x_2, \dot{x}_2 = -b \sin(x_3), \dot{x}_3 = x_4, \dot{x}_4 = -c x_1 x_2 x_3 - d x_1 \cos(x_3) + e u$$

- Přesná linearizace: je možné z y, v jednoznačně určit x, u a naopak

$$\dot{y}_1 = y_2, \dot{y}_2 = y_3, \dot{y}_3 = y_4, \dot{y}_4 = v$$

$$y_1 = x_1, y_2 = x_2, y_3 = -b \sin(x_3),$$

$$y_4 = \dot{y}_3 = -b \cos(x_3) \dot{x}_3 = -b \cos(x_3) x_4,$$

$$v = \dot{y}_4 = b \sin(x_3) \dot{x}_3 x_4 - b \cos(x_3) \dot{x}_4 = b \sin(x_3) x_4^2 - b \cos(x_3) (-c x_1 x_2 x_3 - d x_1 \cos(x_3) + e u)$$

Řízení – příklad „benchmark ball and beam“ 2.

- Proč nelze exaktně linearizovat tento model?
- Odpověď – nemá dobře definovaný tzv. **relativní stupeň**

$$\dot{x}_1 = x_2$$

$$\dot{x}_2 = ax_1x_4^2 - b\sin(x_3)$$

$$\dot{x}_3 = x_4$$

$$\dot{x}_4 = -cx_1x_2x_4 - dx_1\cos(x_3) + eu$$

$$a = M(M + J_bR^{-2})^{-1}, b = aG, c = 2J^{-1}M, d = J^{-1}MG, e = J^{-1}$$

- Zkusme zopakovat předchozí postup: řízení u se objevuje příliš brzy a **singulárně**

$$\dot{y}_1 = y_2, \dot{y}_2 = y_3, \dot{y}_3 = y_4, \dot{y}_4 = v$$

$$y_1 = x_1, y_2 = x_2, y_3 = ax_1x_4^2 - b\sin(x_3),$$

$$y_4 = \dot{y}_3 = -b\cos(x_3)\dot{x}_3 + a\dot{x}_1x_4^2 + 2ax_1x_4\dot{x}_4 =$$

$$-b\cos(x_3)x_4 + ax_2x_4^2 + 2ax_1x_4(-cx_1x_2x_3 - dx_1\cos(x_3) + eu),$$

$$v = \dot{y}_4 = ???$$